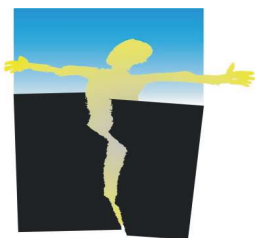

HELSINKI Bulletin

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rige od Fere 20, 11000 Beograd, Srbija
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mail office@helsinki.org.rs;
www.helsinki.org.rs

Br. 39 • Septembar 2009.

Srbija: postepeno prihvatanje kosovske realnosti

Vlada Srbije koja je izabrana u proleće 2008. godine zadržala je ambivalentan odnos prema kosovskom pitanju, koji se očituje u sloganu Demokratske stranke "I Kosovo i EU". "Odbranu Kosova" je prebacila na međunarodni pravni teren (UN, MSP) sa namerom da spreči ili uspori proces priznavanja nove države. Krajni cilj ove inicijative je pokušaj da se rasprava o statusu Kosova vrati za pregovarački sto i iznudi njegova podela.

Pod pritiskom ekonomske krize, kao i nove međunarodne dinamike (poseta američkog potpredsednika Džozefa Bajdena regionu)¹, vlada je svoje ponašanje u vezi sa Kosovom racionalizovala. Kako su u međuvremenu iz istih razloga evropske integracije postale vladin prioritet, ona je donela nekoliko odluka koje je približavaju evropskoj mapi puta. Bez obzira na radikalnu retoriku pojedinih ministara, pre svega Vuka Jeremića, Vlada je postala svesna da je stanje koje je iza sebe ostavilo kabinet Vojislava Koštunice neodrživo.

U skladu sa time potpisan je Protokol sa ELUEX, što je bio jedan od preduslova za stavljanje Srbije na "belu" Šengen listu. Takvih uslova će u budućnosti biti još više, pogotovo kada proces evropskih integracija dobije svoj puni zamah. Osim potpisivanja Protokola, Beograd je prestao da otplaćuje spoljni dug

Kosova. Takođe, zvanični Beograd je pomogao da se preko Ministarstva za KiM reši problem (ne)plaćanja struje od strane Srba na Kosovu, što je jedan od glavnih razloga što srpska naselja (a i albanska) nisu imala struju. Beograd je u poslednjih godinu dana preuzeo ozbiljne korake kako bi pacifikovao Srbe na severu Kosova. Smanjena je finansijska pomoć najekstremnijem delu političkog spektruma među kosovskim Srbima, što je dovelo do objektivnog pada njihove moći i uticaja na Kosovu.

Olli Rehn i Boris Tadić

Uočljivo je da najveća opoziciona stranka u Srbiji (Srpska napredna stranka) ne drži Kosovo tako visoko na listi svojih prioriteta, jer nastoji da se međunarodnoj zajednici predstavi kao prihvatljiva desnica. Njen lider Tomislav Nikolić svoje javne nastupe fokusira uglavnom na ekonomske i socijalne probleme. Tako je DSS, stranka bivšeg premijera Vojislava Koštunice ostala najeksplicitnija u osuđivanju svih poteza

¹ Videti *Helsinški bilten* br. 28. i 29.
www.helsinki.org.rs

Vlade prema Kosovu. Sve njihove kritike upućene su predsedniku Borisa Tadića, uz optužbu da je on glavni krivac za gubitak uticaja na teritoriji bivše pokrajine.

Protokol između MUP Srbije i EULEX

Protokol o saradnji između EULEX i MUP Srbije, koji je potpisan 11. septembra 2009, prvorazredni je politički događaj i za Kosovo i za Srbiju. Protokol je tehnički sporazum o saradnji MUP Srbije i EULEX i za Srbiju je jedan od preduslova za dobijanje "belog" Šengena. To je ujedno i prvi dokument kojim Srbija na mala vrata priznaje granice Kosova. Ukoliko bude ozbiljno implementiran, Protokol može imati značajan uticaj na stabilizaciju severa Kosova, što bi doprinelo konsolidaciji kosovske države.

Potpisivanje Protokola otvara mogućnost da se pitanje carina na severu Kosova konačno reši. To bi delimično dovelo do fiskalne i carinske normalizacije stanja na severu Kosova, što je trenutno jedan od gorućih problema. S obzirom da je EULEX potpisao takav sporazum i sa drugim zemljama u regionu, tj. sa Crnom Gorom, Makedonijom i Albanijom, problem međugraničnog kriminala, korupcije i trafikinga u ovom delu regionu mogao bi biti stavljen pod kontrolu. Činjenica da Protokol uvažava realnost postojanja granice između Kosova i Srbije je takođe, pomak kada je reč o odnosu Srbije prema novonastaloj državi.

Reakcije na Protokol na Kosovu

Protokol je naišao na negativne reakcije i na Kosovu, ali i u Srbiji. Razumljivo je da kosovska javnost bude frustrirana činjenicom da su kosovske vlasti bile isključene iz procesa pregovaranja, ali, očigledno je i to da Beograd u ovoj fazi ne bi potpisao takav dokument sa kosovskim vlastima. Bez obzira na očigledne koristi za kosovsku državu, to ne znači da kosovska strana nije trebala biti konsultovana.

Kosovski zvanični predstavnici nisu javno izražavali frustraciju. Predsednik i premijer Kosova, Fatmir

Sjedi i Hašim Tači, saopštili su da Protokol "nema nikakvog uticaja na nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Republike Kosovo".

Nekoliko stotina pristalica 22 nevladine organizacije i građana (14. septembra 2009), demonstrirali su u Prištini zbog potpisivanja Protokola EULEX i Srbije. Broj okupljenih, u odnosu na prethodna okupljanja, je bio znatno manji. Demonstranti su nosili brojne transparente na kojima je između ostalog pisalo: "Bac završe-no je, prodali su Kosovo" (Bac= ubijeni komandant UČK iz Drenice Adem Jašari), "EULEX, Made in Srbija," "Želimo u EU ali ne sa EULEX-om", "Kosovo da u EU ali ne pod EU" i sl.

Demonstrantima su se obratili nezavisni poslanik u Skupštine Kosova Dritan Tali i lider Pokreta "Vetevendosje" Albin Kurti. "Kad bi kosovske institucije funkcionisale kako treba ne bi bilo potrebe za demonstracijama" rekao je Tali. Albin Kurti je rekao da "našu državu i građane EULEX ne vidi kao građane koji imaju sva prava, nego kao zemlju koju treba disciplinovati". Završio je obraćajući se mladima: "Našem narodu i mladima potrebije je da ih ne ometaju, nego da im se pomogne".

Albin Kurti

Osim civilnog sektora za koji se smatra da izražava frustraciju celog društva, Organizacija veterana rata (OVR) Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) je povodom Protokola uputila otvoreno pismo misiji EULEX i njenom šefu Iv de Kermabonu. U pismu se jasno stavlja do znanja da su protiv potpisivanja Protokala sa Srbijom; da se ne slažu da u ime nezavisne države Kosova, odlučuje neko drugi, umesto njenih legalnih institucija; da ne prihvataju nijedan akt EU koji je na štetu državnosti Kosova i koji je u suprotnosti sa Ustavom Kosova;

da su protiv dvostrukih aršina EULEX kada je reč o Albancima i Srbima, kao što su demonstracija pokreta „Vetevendosje“ i obnova kuća u Kroji i Vitakuti u Mitrovici; da EULEX nema pravo da se poziva na Rezoluciju 1244, pošto to nije akt EU; da EULEX podržava nacionalističku Srbiju.

Reakcije na Protokol u Beogradu

Protokol je u Beogradu uglavnom kritiko-vala DSS. Vojislav Koštunica, predsednik DSS, smatra da je vlada „ponizila zemlju i okrenula leđa svom narodu na KiM, potpisivanjem sporazuma sa Eulek-som.“ Koštunica je dodao da „Srbija po tom sporazumu postaje jedina država u Evropi koja dobrovoljno potpisuje uspostavljanje granice koja deli njenu teritoriju“, čime je „postala saučesnik u priznavanju i pravljenju sadašnje države Kosovo“. On ističe da „sadašnja vlast politikom laži najgrub-lje obmanjuje građane da je u interesu naše zemlje upravo potpisani Sporazum sa Euleksom o uspostavljanju granice između Srbije i Kosova“.²

I potpredsednik DSS Slobodan Samardžić smatra da je Sporazum između EULEX i MUP Srbije nepovoljan, jer utvrđuje graničnu liniju između Srbije i Kosova. Ističe da je „efekat takve politike zapravo izdaja nacionalnih interesa Srbije“. Prema njegovim rečima, Sporazum je samo jedan u nizu poteza sa kojima postaje očigledno da Srbija korak po korak napušta svoju ustavnu poziciju na Kosovu i polako povlači svoje institucije.³

Dušan Janjić, direktor Foruma za etničke odnose, ne isključuje mogućnost da bi srpska opozicija, a pre svih Demokratska stranka Srbije, mogla da pokrene pitanje poverenja predsedniku Republike zbog kršenja Ustava Srbije. I on ističe da je „Beograd ovim sporazumom faktički priznao da Srbija nema suverenitet nad KiM, čime se odstupa od dela Ustava Srbije koji opisuje nadležnosti Kosova i suverenost države nad južnom pokrajinom. Sporazumom o policiji, koji znači potvrdu da je Srbija

ispunila uslove efikasnog kontrolisanja granica i pripremom još dva slična dokumenta - o carini i pravosuđu, Beograd je definitivno prešao na metod prihvatanja saradnje sa Misijom EU na Kosovu.“ Janjić smatra da je to pozitivan pomak, koji ukazuje na približavanje realnosti, ali istovremeno znači i napuštanje proklamovane državne politike prema Kosovu i Metohiji. Kosovsko pitanje i evropske integracije, kako se sada vidi, nisu tako razdvojeni procesi, iako je predsednik Srbije Boris Tadić govorio: „I KiM, i EU“.⁴

Određeni broj kosovskih Srba je pozitivno ocenio potpisivanje Protokola. Predsednik Privremenog veća opštine Leposavić, član DS, Branko Ninić „pozdravlja odluku Beograda“ i nada se da će se na ovaj način sprečiti ilegalni prelasci preko administrativne granice u Donjem Jarinju.

Rada Trajković, potpredsednica Srpskog nacionalnog veća centralnog Kosova, takođe smatra da Protokol doprinosi stabilnosti i ističe da je Protokol „u suštini u funkciji stabilnosti i sigurnosti u regionu. Ovaj sporazum je orijentisan na direktnu borbu protiv kriminala, koji podrazumeva trgovinu ljudima, krijumčarenja droge i ostalo“. Protivljenje potpisivanju ovog protokola od strane kosovskih Srba ona kvalifikuje kao posledicu pritisaka ekstremista. Smatra da „oskudne informacije i siromašan život Srba na Kosovu, koji su pod pritiskom različitih ekstremista svih pripadnosti, su pogodno područje za manipulisanje stanovništvom“.⁵

Rada Trajković

² Danas, 15. septembar 2009.

³

<http://www.kosovahaber.net/BS/haberdetay.asp?bolum=997&uveyid=2>, 27.8. 2009

⁴ Danas, 15. septembar 2009.

⁵ Isto

Reakcije međunarodnih faktora

Predstavnici EU u SAD su pozdravili Protokol kao korak u pravcu stabilizacije kosovskih prilika. U svojim izjavama su zbog negativnih reakcija kosovske javnost posebno insistirali na tome da Protokol ne dovodi u pitanje suverenost Kosova. SAD su pozdravile sporazum, napominjući da „ne bi bio moguć bez podrške Kosova, kao jedne suverene zemlje, u borbi protiv međugraničnog kriminala“. Vašington je čestitao EULEX „na sprovođenju misije na način koji su odobrile i predvidele vlasti Republike Kosovo“, napominjući da sporazum s MUP Srbije „u potpunosti poštuje suverenitet, nezavisnost i teritorijalni integritet Kosova“.⁶

Piter Fejt, specijalni izaslanik EU i međunarodni civilni predstavnik na Kosovu, takođe je istakao da protokol „ne povređuje suverenitet Kosova“ i da Ahtisarijev „paket“ omogućuje da EULEX potpisuje ovakve protokole. Sam EULEX, u zajedničkom saopštenju s kosovskim predsednikom i premijerom Fatmirom Sejdiuom i Hašimom Tačijem, ističe da će sporazum o policijskoj saradnji s Beogradom biti od koristi svim građanima Kosova.⁷

U isto vreme SAD su reafirmisale svoju podršku kosovskoj nezavisnosti prvim međudržavnim sporazumom koga su u Prištini potpisali predsednik i premijer Kosova Fatmir Sejdiu i Hašim Tači i ambasador Kristofer Del. Tim sporazumom američka strana preuzima obavezu da pomogne razvoju kosovske države u više oblasti. SAD su obećale američku pomoć za budžet, promociju javnog partnerstva, poboljšanje infrastrukture i stvaranje uslova za konkurentnu privredu, zasnovanu na slobodnom tržištu. Potpisan je i sporazum o dodatnoj finansijskoj pomoći za podršku vladavini zakona, od 13 miliona eura.

Američki ambasador je tom prilikom naglasio da je Protokol dokument od koristi za Kosovo. Istakao je da je *“Kosovo suverena država i da niko ne negira njenu suverenost, sem jedne susedne zemlje”*.

⁶ Danas, 15. septembar 2009.

⁷ Danas, 15. septembar 2009.

Kosovski dug

Početkom septembra Vlada Srbije je objavila da će prestati da servisira spoljni dug Kosova. Kosovo je pristupanjem MMF u junu 2009. godine preuzelo na sebe i servisiranje duga prema Svetskoj banci, što inače, predviđa i Ahtisarijev plan. Posebno je važno istaći da je u poslednjih nekoliko godina zvanični Beograd otplaćivanje duga Kosova tretirao kao način održavanja suvereniteta Srbije na Kosovu. Odluka o prestanku plaćanja duga naišla je na osudu najekstremnijih kosovskih Srba. Tako je Milan Ivanović optužio neke članove Vlade Srbije za izdaju. Ivanović je, između ostalog, upitao da li taj potez Dinkića koji se hvali da je uštedeo Srbiji 550 miliona dolara znači da je predsednik Srbije Boris Tadić promenio svoj stav i prihvatio jedan deo Ahtisarijevog plana. Dodao je i da je Srbija otplatila dve petine tog duga i da bi preostalom otplatom polagala apsolutno pravo na sve važnije objekte na Kosovu, od Trepče do termoelektrane Obilić, Feronikla i hidrosistema Ibar - Lepenac. Ivanović je istakao da je "sasvim je sigurno da tako naopako političko delovanje Dinkića jača poziciju albanske strane pred predstojeću raspravu u Međunarodnom sudu pravde u Hagu o statusu Kosova".

Odnosi Kosova i Srbije u narednom periodu mogu se najuspešnije rešavati kroz ubrzaniji proces evropskih integracija. Dosledna i brza primena u praksi *Protokola* treba da bude prvi korak u tom pravcu. To podrazumeva i preduzimanje konkretnih mera na severu Kosova, kao što je hapšenje glavnih organizatora šverca i eliminisanja ekstremnih pojedinaca iz javnog života kako bi se „odbranili“ ideje i ciljevi Protokola. U suprotnom i ovaj pokušaj će završiti tako što će ostvaiti otvorenom opcija podele Kosova.